

نقش زنان روستایی در توسعه گردشگری (مطالعه موردی: روستای کویری دهسلم، خراسان جنوبی)

شعله قلاسی مود^۱، زهرا رضایی ملکوتی^۲

۱: هیئت علمی دانشکده منابع طبیعی و محیط زیست دانشگاه بیرجند

sgholasimod@birjand.ac.ir

۲: مدیر پایگاه میراث جهانی بیابان لوت استان خراسان جنوبی

zrmalakooti@yahoo.com

چکیده

امروزه تلاش زنان روستایی در مناطق محروم راهکاری مناسب برای اعتلا و رشد اجتماعی و اقتصادی آنان است. در خراسان جنوبی روستاهای زیادی در زمینه حصیربافی، گلیمبافی، پارچهبافی و... فعال هستند، اما روستای دهسلم به دلیل مجاورت با بیابان لوت و داشتن صنایع دستی حصیربافی و گلیمبافی کم نظیر است. با توجه به اینکه شغل اصلی مردم دهسلم دامداری و به خصوص پرورش شتر است، دستبافته‌های زنان از موی شتر بسیار زیبا و چشم‌نواز است و هیچ گردشگری بدون صنایع دستی زیبای منطقه، روستای دهسلم را ترک نمی‌کند. آمار نشان داد که از جمعیت ۳۹۴ نفر ۱۶۰ زن صنعتگر فعال در روستا وجود دارد که توانسته‌اند سهم بزرگی در درآمدزایی روستا و همچنین زنده نگاه داشتن هنرهای بومی و سنتی داشته باشند. تمامی زنان آشنا به هنر حصیربافی بوده و برخی از آنان در کنار حصیربافی در گلیمبافی نیز سر رشته دارند. حضور پر رنگ زنان عامل مهمی در جذب گردشگر ملی و بین‌المللی بوده و اقتصاد خانواده‌ها رونق گرفته و تعداد افراد مهاجر بسیار کم شده است.

کلیدواژه‌ها: صنایع دستی، دهسلم، زنان هنرمند، خراسان جنوبی.

۱- مقدمه

نزدیک به نیم قرن است که اثرگذاری زنان در برنامه‌ها و طرح‌های توسعه و توسعه پایدار در سطح جهان مورد توجه قرار گرفته و موضوع‌های مختلفی نیز در این باره به رشته تحریر درآمده است. شوهران زنان روستایی، علاوه بر بهبود شرایط اقتصادی خانوار روستایی و ارتقای سطح درآمد آنان می‌توانند در برقراری عدالت اجتماعی و افزایش مشارکت اجتماعی زنان و نیز در بهبود بخشی خدمات در جامعه مؤثر باشد (فلاح تبار ۱۳۹۷: ۱۳۰)، بنابراین، رویکرد نظری و بررسی کمی بر توسعه پایدار روستایی مبتنی بر صنایع دستی و گسترش صنایع روستایی علاوه بر جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه روستاییان به شهرها باعث توسعه و متنوع کردن فعالیت‌های غیرکشاورزی می‌شود (پاکزاد ۱۳۹۶: ۳۰).

امروزه با توجه به دامنه تقاضا و نیازهای محیط‌های روستایی، گردشگری روستایی رو به توسعه است و روزه‌روز بر اهمیت و جاذبه خاص آن افزوده می‌شود. در فرآیند برنامه‌ریزی منطقه‌ای، می‌توان گردشگری روستایی را ابزاری برای افزایش اشتغال محلی و بهبود کیفیت زندگی و در نتیجه، افزایش سطح رفاه اقتصادی و امکانات اجتماعی منطقه‌ای به حساب آورد و زنان به‌عنوان نیروهای کاری در تولید صنایع روستایی نقش مهمی را ایفا می‌کنند (منشی‌زاده، ۱۳۸۴: ۱۶۶).

اما در روستایی مانند دهسلم وضعیت تقریباً متفاوت است. دهسلم در مجاورت بیابانی است که گرم‌ترین نقطه زمین را در دل خود جای داده است، ضمن آنکه به دلیل وجود قناتی پرآب، نخلستانی پرشکوه دارد. در این روستا، علاوه بر کشاورزی، پرورش شتر نیز یکی از مشغله‌های اهالی محسوب می‌شود. روستای دهسلم در استان خراسان جنوبی یکی از نمونه روستاهایی است که مدیریت زنان در آن نقش اساسی دارد. فعالیت‌های مختلف زنان باعث شده این روستا از رونق بیشتری نسبت به روستاهای همجوار برخوردار باشد و زنان نقش اساسی و بسیار مهمی در رونق روستا دارند و مدیریت آن‌ها بسیار چشمگیر و بارز است؛ حتی امور مربوط به مرمت و بازسازی خانه‌ها، پرورش و نگهداری از دام‌ها به‌خصوص شتر، چیدن خرما و را که از کارهای مردانه و خشن است، بانوان روستا انجام می‌دهند. مشارکت اقتصادی زنان به‌عنوان یکی از عوامل بنیانی در حفظ جامعه روستایی مطرح است.

اقتصاد روستای دهسلم بیشتر وابسته به صنایع دستی روستاست که بانوان روستا تهیه می‌کنند. با توجه به وجود نخلستان زیبا و کم‌نظیر روستای دهسلم باعث شده اکثر تولیدات دستی روستاییان، به نوعی وابسته به نخل باشد.

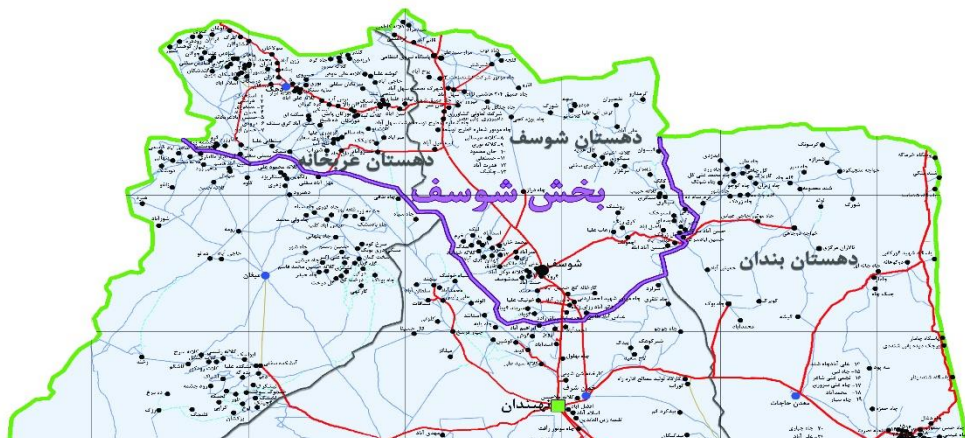

زیراندازهای حصیری، انواع کلاه و سبدهای حصیری متنوع، عروسک‌های حصیری اوج هنر و خلاقیت روستاییان، به‌خصوص زنان روستا را به نمایش می‌گذارد. با توجه به اینکه شغل اصلی مردم دهسلم دامداری و به‌خصوص پرورش شتر است، دست‌بافته‌های زنان از موی شتر بسیار زیبا و چشم‌نواز است و هیچ گردشگری بدون صنایع‌دستی زیبای منطقه، روستای دهسلم را ترک نمی‌کند. در روستای دهسلم دختران، در سن کودکی و نوجوانی همپای مادر در فعالیت‌های روزانه سهیم هستند. آن‌ها در کنار انجام امور مربوط به خانه‌داری، قالی‌بافی، گلیم‌بافی انواع سوزن‌دوزی‌های سنتی را انجام می‌دهند.

مدیریت خانه‌های بومگردی روستای دهسلم با بانوان است. آن‌ها با مدیریت صحیح، از گردشگران و مهمانانی که به این روستا می‌آیند، پذیرایی می‌کنند و با شیوه‌هایی خاص با گردشگران خارجی ارتباط برقرار می‌کنند که در نوع خود کم‌نظیر است، بنابراین می‌توان دهسلم را به‌عنوان روستایی معرفی کرد که نقش زنان در مدیریت امور آن بسیار پررنگ و تأثیرگذار است.

۲- روش تحقیق

روستای دهسلم واقع در شهرستان نهبندان و در ۸۵ کیلومتری جنوب غربی این شهرستان واقع شده است (تصویر ۱). ارتفاع از سطح دریا ۸۵ متر و مساحتی در حدود ۲۰۰۰ هکتار دارد و دارای ۲ نمکزار کوچک و بزرگ است. روستای دهسلم روستایی سرسبز در دل کویر است که به داشتن نخلستان‌های سرسبز معروف است. دهسلم آخرین روستای حوزه استحفاظی نهبندان است که ویژگی‌های بارز مناطق کویری در آن متبلور شده و خانه‌های گنبدی و گلی (تصویر ۲) جلوه‌هایی از زیبایی‌های این روستاست و نیز در بافت قدیم روستا، قلعه قدیمی دهسلم قرار دارد که دیوارهای آن هنوز پا برجاست. برای جمع‌آوری اطلاعات علاوه بر سفرهای متعدد و شناسایی زنان از کتاب‌ها، اسناد و آمار استفاده شده است.

تصویر ۱- موقعیت دهسلم در شهرستان نهبندان

تصویر ۲- نمایی از خانه‌های گنبدی دهسلم

۳- نتیجه‌گیری

صنایع‌دستی این منطقه دارای تنوع، زیبایی و قدمتی کهن و ارزشمند بوده و به دلیل نیاز به سرمایه‌گذاری اندک، بهره‌وری زیاد و عدم نیاز به فناوری پیچیده از مهم‌ترین صادرات به‌شمار می‌رود. آمار نشان داد که از جمعیت ۳۹۴ نفر ۱۶۰ زن صنعتگر فعال در روستا وجود دارد که توانسته‌اند سهم بزرگی در درآمدزایی روستا و همچنین زنده نگاه داشتن هنرهای بومی و سنتی داشته باشند. تمامی زنان آشنا به هنر حصیربافی بوده و برخی از آنان در کنار حصیربافی در گلیم‌بافی نیز سر رشته دارند.

۴- مراجع

- فلاح تبار، نصراله، (۱۳۹۷)، «ارزیابی نقش زنان روستایی در صنایع دستی و ارتقاء توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی جوادآباد ورامین)»، فصلنامه علمی - پژوهشی نگرش های نو در جغرافیای انسانی، ۱۴۶ - ۱۲۹: (۲) ۱۰.
- منشی زاده، ر، (۱۳۸۴)، اندر مقوله گردشگری، تهران: پیام مؤلف.
- پاکزاد، ز، (۱۳۹۸)، «نقش صنایع دستی در کارآفرینی زنان و توسعه اقتصادی»، جلوه هنر، شماره ۱۵، بهار و تابستان ۲۹ - ۴۲.